

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Хрестоматія

7 клас

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
ПРИДНІСТРОВСЬКОЇ МОЛДАВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
Державний освітній заклад додаткової професійної освіти
«Інститут розвитку освіти і підвищення кваліфікації»

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

7 клас

Хрестоматія
для організацій загальної освіти з російською мовою
навчання

Тирасполь
2026

ББК 83.3(4Укр)я721
У450

*Рекомендовано
Міністерством освіти Придністровської Молдавської Республіки
(Рішення Колегії Міністерства освіти Придністровської Молдавської Республіки
від 28 квітня 2026 р., наказ № 375 від 30 квітня 2026 року)*

Укладачі:

***Т. Г. Черненко**, головний методист кафедри загальноосвітніх дисциплін і додаткової освіти ДОЗ ДПО «ІРОіПК»;*

***Н. Я. Фоменко**, учитель української мови та літератури вищої кваліфікаційної категорії МОЗ «Тираспольська СШ № 3 ім. А. П. Чехова»;*

***О. В. Шаповал**, учитель української мови та літератури вищої кваліфікаційної категорії МОЗ «Тираспольська середня школа № 8».*

Українська література. 7 клас : хрестоматія для організацій
У450 загальної освіти з російською мовою навчання / укладачі Т. Г. Черненко, Н. Я. Фоменко, О. В. Шаповал. – Тирасполь : ІРОіПК, 2026. – 38 с.: іл.

Хрестоматія містить тексти творів усної народної творчості, української літератури, а також літератури рідного краю, біографії поетів і письменників. Матеріали систематизовано відповідно до навчальної програми.

Видання забезпечує учням можливість самостійно опановувати твори, знайомитися з культурною спадщиною України та Придністров'я, розвивати навички читання й аналізу тексту. Воно допомагає простежити зв'язок літератури з історією, традиціями та сучасністю, сприяє вихованню патріотизму та любові до рідного краю.

Хрестоматія адресована вчителям офіційної (української) мови та літератури, а також учням 7 класів.

ББК 83.3(4Укр)я721

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

ОЙ НА ГОРІ ТА ЖЕНЦІ ЖНУТЬ

Ой, на горі та женці жнуть,
А попід горою,
Попід зеленою,
Козаки йдуть.

А попереду Дорошенко,
Веде своє Військо,
Військо Запорізьке
Хорошенько!

Посередині пан хорунжий,
Під ним кониченько,
Під ним вороненький,
Сильне-дужий!

А позаду Сагайдачний,
Що проміняв жінку
На тютюн та люльку,
Необачний!

«Вернися, Сагайдачний,
Візьми свою жінку,
Оддай мою люльку,
Необачний!»

«Мені з жінкою не возиться;
А тютюн та люлька
козаку в дорозі
Знадобиться!

Гей, хто в лісі, озовися!
Да викришем вогню,
Да потягнем люльки,
Не журися!»

СТОЇТЬ ЯВІР НАД ВОДОЮ

Стоїть явір над водою, в воду похилився;
На козака пригодонька – козак зажурився.
Не хилися, явороньку, ще ж ти зелененький;

Не журися, козаченьку, ще ж ти молоденький!
Не рад явір хилитися, вода корінь миє!
Не рад козак журитися, так серденько ние!

Ой поїхав з України козак молоденький, -
Оріхове сіделечко, ще й кінь вороненький.
Ой поїхав на чужину та там і загинув,
Свою рідну Україну навіки покинув.

Звелів собі насипати високу могилу,
Звелів собі посадити червону калину:
—Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти,
Будуть мені приносити з України вісті!

ГОМІН, ГОМІН ПО ДІБРОВІ

Гомін, гомін по діброві,
Туман поле покриває,
Мати сина виряджає:
«Іди, синку, пріч од мене,
Нехай тебе турки уб'ють,
Нехай тебе огні сплять,
Нехай тебе звірі з'їдять,
Нехай тебе води втоплять».
«Мене, мати, турки знають,
Вони мене не займають,
Вони мені коня дадуть;
Мене, мати, огні знають,
— Як я іду — потухають;
Мене, мати, звірі знають,
Як я іду — утікають;
Мене, мати, води знають,
Як я іду — то втихають».

Гомін, гомін по діброві,
Туман поле покриває,
Мати сина завертає:
«Вернись, синку, додомоньку,
Змию, зчешу головоньку
Та постелю постеленьку».
«Змиють, мати, дрібні дощі,

А розчешуть густі терни;
В чистім полі травиченька —
То тож моя й постіленька».

ОЙ У СТЕПУ КРИНИЧЕНЬКА

Ой у степу криниченька,
З неї вода протікає.
Гей, там чумак сиві воли пасе
Та з криниці напуває.

Воли ревуть, води не п'ють,
Бо в Крим доріженьку чують.
Ой Бог знає, та Бог і відає,
Де чумаченьки ночують.

Ой ночують чумаченьки
В чистім степу при долині,
Розпустили сірі воли пасти
При зеленій муравині¹

Умер, умер чумаченько
Та в неділеньку вранці,
Поховали того чумаченька
У зеленому байраці².

Ой прилетіла сива зозуленька,
Та все «ку-ку» та «ку-ку».
— Ой подай, чумаче, та подай, голубе,
Та хоч правую руку!

— Ой рад би я, моя мила,
Хоч обидві подати:
Насипано та сирої землі,
Що не можу підняти.

¹ *Муравина, мурава, моріг* — густа молода трава.

² *Байрак* — ліс у долині; яр, порослий чагарником і лісом.

ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ

Зрубав хлопець калиноньку та зробив сопілку,
Її голос калиновий причарував дівку.
Ой ніхто так не заграє, як Іван, весело,
Іванкову сопілочку чути на все село.

Сопілочко калинова, мала та тоненька,
Чую тебе з полонини, така-сь голосненька.
Сопілочка калинова, ясенове денце,
Не сопілка тото грає, а любкове серце.

Ой де тота сопілочка, де тота, де тота,
Що ми з ночі пищалала коло мого рота?
В сопілочку калинову або із явора
Заграєш ми, мій миленький, коли буду хвора.

Ой бодай ся розколола сопілочка тота,
Що так сумно сопілкала коло мого плота.
Ой бодай ся розколола сопілка верчена,
Через тоту сопілочку ходжу засмучена.

Ой заграю у сопілку та півкну в листочок,
Вчує любка, зрозуміє: йде її любочок.
Ой співанки-коломийки, в'язанку з них в'яжу,
Як попросять заспівати, я ся не відкажу.

Співаночки-складаночки, я вас не складала,
Складали вас парубочки, а я переймала.

Та хоч би всі зорі впали й писарями стали,
Ще би наших співаночок не переписали.

Через тиждень була хвора, бо робота була,
А в неділю подужчала, бо музику вчула.

Черевички невелички, ніженька маленька,
Танцюй, танцюй, дівчинонько, доки молоденька.

Тато добрий, тато добрий, мати не лихая,
Не боронять погуляти, поки молодая.

ЖАРТІВЛИВІ КОЛОМІЙКИ

Ой ішов я з вечорниць та попід городи,
Замотався в гарбузи та й наробив шкоди.

Як зачали старі баби кочергами гнати,
То я мусив гачі¹ дерти, гарбузи латати.

Як ішов я через село, курка мене вздріла,
Якби не та паличенька, була б мене з'їла.

Закувала зозулиця та й сіла на ганок,
Ішов Іван від Марії, загубив топанок².

Ой мала я миленького, ой мала я, мала,
Поставила на ворота, та й ворона вкрала.

Ой мала я хлопця, ой хлопця Андруха,
Посадила над водою, та й украла муха.

У зеленій полонині паса баран чорний,
Не такий ти, хлопче, гарний, як дуже говорний.

Роботящий легінище, нема що казати:
До півночі за дівками, до полудня — спати.

Егей, файна дівка, файна, шкода, що лінива:
Штири днини горшки мокли, а п'ятої мила.

Когут піє, когут піє, а курка кокоче,
Стара мама блюда мисє, бо дочка не хоче.

Такий у ня, мамко, любко, що вміє гуляти,
А не вміє коло плота кілок затесати.
Ой Олена прибілена красно ся вбувала,
Коровиці не доїла — хвоста ся бояла.

Та чотири легіники сіно обертали,
Миша в сіні шелеснула — вони повтікали.

Ой скажіте, добрі люди, чим Андрій хворіє:
На роботі — замерзає, коло миски — пріє.

Коломийки заспіваймо, хай почують всюди,
Най з ледаря і п'яниці посміються люди.

¹Гачі (діал.) — штани.

²Топанок (діал.) — черевик.

ТАРАС ГРИГОРОВИЧ ШЕВЧЕНКО

(1814–1861)

Тарас Шевченко народився 9 березня 1814 року в селі Моринці Київської губернії (тепер Черкаська область). Його батько був кріпаком, умів читати й писати. Він казав про сина: «З нього вийде або щось дуже добре, або велике ледащо». У восьмирічному віці Тараса віддали в науку до дяка. Через рік померла мама, а згодом і батько. Мачуха вигнала хлопця з дому. Деякі спогади про сирітське дитинство відображені у вірші «Мені тринадцятий минало...».

Ставши козачком пана Енгельгардта, Тарас переїхав до Петербурга, де познайомився з художником Іваном Сошенком. Завдяки йому та іншим діячам культури 24-річного Шевченка викупили з кріпацтва.

Рання творчість (1837–1843) включає збірку «Кобзар» (1840) та романтичні балади «Тополя», «Причинна», «Іван Підкова», «Думка». У 1838 р. поет став вільним слухачем Академії мистецтв, згодом — учнем К. Брюллова. Його картини здобули визнання, зокрема «Хлопчик-жебрак, який дає хліб собаці» була нагороджена срібною медаллю.

«Золота пора» (1843–1847) — період поезій «Кавказ», «Наймичка», «Заповіт», циклу «Три літа» та серії картин «Живописна Україна».

У 1847 р. Шевченка заарештовано за участь у Кирило-Мефодіївському братстві та за антисамодержавні твори. Його заслали в солдати до Оренбурга із заборонаю писати й малювати. Попри це, він створив понад сто віршів і кілька поем.

Після заслання (1857–1861) вийшли оновлений «Кобзар», «Буквар», гравюри. Рада Петербурзької академії мистецтв присвоїла Т. Шевченкові звання академіка-гравера.

Тарас Шевченко помер 10 березня 1861 року в Петербурзі. Спочатку його поховали на Смоленському кладовищі, згодом перепоховали на Чернечій горі біля Канева.

Шевченко — постать світового масштабу. Його твори перекладені багатьма мовами, а пам'ятники поету встановлені в різних країнах світу. Його ім'ям названі вулиці, навчальні заклади, парки, театри, зокрема й у Придністров'ї.

N. N.

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в Бога.....
Уже покликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся Богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тоді так приязно молилось,
Чого так весело було.
Господнє небо, і село,
Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло!
Та недовго сонце гріло,
Недовго молилось...
Запекло, почервоніло
І рай запалило.
Мов прокинувся, дивлюся:
Село почорніло,
Боже небо голубеє
І те помарніло.
Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята!
Обернувся я на хати —
Нема в мене хати!
Не дав мені Бог нічого!..
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози!.. А дівчина
При самій дорозі
Недалеко коло мене

Плоскінь вибирала,
Та й почула, що я плачу.
Прийшла, привітала,
Утирала мої сльози
І поцілувала...
Неначе сонце засіяло,
Неначе все на світі стало
Моє... лани, гаї, сади!..
І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до води.

АНДРІЙ САМІЙЛОВИЧ МАЛИШКО

(1912 -1970)

Андрій Самійлович Малишко народився 14 листопада 1912 року в місті Обухів на Київщині. Дитинство поета було важким, хоча й благополучним. З тісної селянської хати виніс він незрадливу любов до рідної землі та матері, до рідної пісні та слова. Землі було дві десятини, а сім'я чималенька — тільки дітей одинадцятро. Малий Андрій теж допомагав — працював у господарствах і грав на весіллях на гармоні.

Після закінчення семирічки в Обухові Андрій Малишко вступив до Київської медичної школи, але швидко зрозумів, що медицина — не його шлях. Захоплення поезією стало настільки сильним, що він залишив медицину й вступив до Київського інституту народної освіти, який закінчив у 1932 році.

Певний час працював учителем, служив у Червоній армії, а з 1936 року повністю присвятив себе літературній діяльності. У цей період він почав активно друкуватися, співпрацював з редакціями газет і журналів, був близьким до кола київських літераторів. Його поезія вирізнялася щирістю, емоційністю та глибокою народністю, що згодом зробило його одним із найвідоміших українських поетів ХХ століття.

Писати вірші почав у дитинстві — поштовхом стала пісня, яку співав разом із матір'ю. Перша збірка «Батьківщина» вийшла в 1936 році. В роки Другої світової війни створив цикл «Україна моя», збірки «Битва»,

«Ярославна», поему «Прометей». У повоєнний час з'явилися збірки «За синім морем», «Серце моєї матері», «Дорога під яворами», за яку отримав Державну премію.

Багато віршів Малишка стали популярними піснями: «Пісня про рушник», «Стежина», «Білі каштани» та інші. Помер поет 17 лютого 1970 року.

ПІСНЯ ПРО РУШНИК

Рідна мати моя, ти ночей не доспала,
Ти водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.

Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші твої.

Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, і вірна любов.

ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ ДОВЖЕНКО

(1894–1956)

Олександр Петрович Довженко народився 10 вересня 1894 року в містечку Сосниця Чернігівської області в родині хліборобів. Навчався спочатку в Сосницькому чотирикласному училищі, згодом — у Глухівському учительському інституті. Після його закінчення працював учителем у Житомирі, а пізніше — в системі народної освіти та на посаді комісара театру.

У 1920-х роках Довженко перебував на дипломатичній службі за кордоном — у Варшаві та Берліні. Повернувшись до України, працював у Харкові художником-ілюстратором у газеті «Вісті». У 1926 році переїхав до Одеси, де почав працювати кінорежисером на Одеській кінофабриці. Згодом — на Київській кіностудії, яка з 1957 року носить його ім'я.

Кожна з його кінокартин стала визначною подією в історії кіномистецтва. Його стрічка «Земля» (1930) увійшла до списку дванадцяти найкращих фільмів усіх часів. Інші відомі кінопроекти — «Арсенал», «Щорс», «Іван», які засвідчили його новаторство, патріотизм і глибоке відчуття національної теми.

Особливе місце у творчості Довженка займають його кіноповісті: «Україна в огні» (1943), яка викликала критику з боку Сталіна, «Повість полум'яних літ» (1945), «Поема про море» (1956), а також автобіографічна «Зачарована Десна» (1956). Він також написав низку оповідань у роки Другої світової війни, в яких правдиво передав трагізм і героїзм того часу.

Олександр Петрович був не лише кінорежисером і письменником, а й мислителем, що формував національну ідею через мистецтво. Його називають основоположником українського поетичного кіно.

Олександр Довженко помер 25 листопада 1956 року в Москві. На його честь названа кіностудія в Києві.

ЗАЧАРОВАНА ДЕСНА

(1942-1956)

Кіноповість

(Уривок)

У цьому короткому нарисі автобіографічного кінооповідання автор поспішає зробити відразу деякі визнання: у його реальний повсякденний світ що не день, то частіше, починають вторгатися спогади.

Що викликає їх? Довгі роки розлуки із землею батьків, чи то вже так положено людині, що приходить час, коли вивчені в давно минулому дитинстві байки й молитви виринають у пам'яті й заповоняють усю її оселю, де б не стояла вона.

А може, те й друге разом і в такій же мірі, як і непереможне бажання, перебираючи дорогоцінні дитячі іграшки, що завжди десь проглядають у наших ділах, усвідомити свою природу на ранній досвітній зорі коло самих її первісних джерел. І перші радощі, і вболівання, і чари перших захоплень дитячих...

До чого ж гарно й весело було в нашому городі! Ото як вийти із сіней та подивитися навколо — геть-чисто все зелене та буйне. А сад, було, як зацвіте весною! А що робилося на початку літа — огірки цвітуть, гарбузи цвітуть, картопля цвіте. Цвіте малина, смородина, тютюн, квасоля. А соняшника, а маку, буряків, лободи, кропу, моркви! Чого тільки не

насадить наша невгамовна мати.

— Нічого у світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізросло. Коли вилізає саме із землі всяка рослиночка, ото мені радість, — любила проказувати вона.

(...) У нас був дід, дуже схожий на Бога. Коли я молився Богу, я завжди бачив на покуті портрет діда в старих срібно-фольгових шатах, а сам дід лежав на печі й тихо кашляв, слухаючи моїх молитов.

У неділю перед богами горіла маленька синенька лампадка, у яку завжди набиралося повно мух. Образ святого Миколая також був схожий на діда, особливо коли дід часом підстригав собі бороду та випивав перед обідом чарку горілки з перцем, і мати не лаялася. Святий Федосій більше скидався на батька. Федосію я не молився, у нього була ще темна борода, а в руці — гирлига, одягнена чомусь у білу хустку. А от Бог, схожий на діда, той тримав в одній руці круглу сільничку, а трьома пучками другої неначе збирався взяти зубок часнику.

Звали нашого діда, як я вже потім довідався, Семеном. Він був високий та худий, і чоло в нього високе, хвилясте довге волосся сиве, а борода біла. І була в нього велика грижа ще з молодих чумацьких літ. Пахнув дід теплою землею та трохи млином. Він був письменний по-церковному й у неділю любив урочисто читати Псалтир. Ні дід, ні ми не розуміли прочитаного, і це завжди хвилювало нас, як дивна таємниця, що надавала прочитаному особливого, небуденного смислу.

Дід дуже любив сонце і ще дужче любив кашляти. Той кашель не міг ніхто передражнити. Одного разу, тікаючи від цього кашлю, я стрибнув у тютюн.

Погулявши коло бджіл і наївшись огіркових пуп'янків, натрапив я на моркву. Більше за все чомусь любив я моркву. Вона росла в нас рівними кучерявими рядочками скрізь поміж огірків. Я оглянувся, чи не дивиться хто. Ніхто не дивився. Навколо тільки дрімучий тютюн, та мак, та кукурудзяні тополі й соняшники. Чисте полуденне небо, і тихо-тихо, немовби все заснуло. Одні тільки бджоли гудуть, і десь з-за тютюну, від погребні, доносився дідів рик. Тут ми з Піратом і кинулися до моркви. Вириваю одну — мала. Гичка велика, а сама морквина дрібненька, біла й зовсім не солодка. Я за другу — ще тонша. Третю — тонка. А моркви захотілося, аж тремчу весь! Перебрав я цілий ряд, та так і не знайшов ні одної. Оглянувся. Що робити? Тоді я посадив усю моркву назад, хай, думаю, доростає, а сам подався далі шукати смачного.

Довго щось ходив я по городу. Після моркви я ще висмоктував мед з тютюнових квітів і з квітів гарбузових, що росли попід тином, пробував зелені калачики й білий, ще в молоці, мак, покуштував вишневого клею з вишень, понадкушував на яблуні з десятків зелених кислих яблук і хотів уже

йти до хати. Коли ж дивлюся: баба снує коло моркви, дідова мати. Я — бігом. А вона — зирк та за мною. А я тоді — куди його тікати? — та повалив соняшника одного, другого. Так, як дід любив сонце, то вона так любила прокльони.

— Куди ти, бодай би тобі ноги повсихали!

Я — у тютюн. «Побіжу, — думаю, — у малину, та рачки попід тютюном». Пірат — за мною.

Баба хрестилася в небо з такою пристрасстю, аж торохтіла вся від хрестів.

У малині лежав повержений з небес маленький ангел і плакав без сліз. З безхмарного блакитного неба якось несподівано впав він на землю й поламав свої тоненькі крила коло моркви. Це був я. Причаївшись у малині за смородиною, я слухав бабині молитви, як заворожений. Я боявся поворухнути пальцем, щоб часом Мати Божа не бачила з неба, що я тут, у малині. Навіть Пірат, і той дивився з-під смородини на бабу з переляком.

Не знаю, чим би закінчилися бабині молитви. Може, мені тут би й повикручувало руки й ноги, коли б раптом не почувся з погребні лагідний голос діда, що прокинувся від бабиних молитов.

— Мамо, а чи не принесли б ви мені мисочку узвару? — звернувся він до своєї матері. — Так чогось у животі пече!

Баба пішла до хати, а дід дивився їй услід з погребні й тихо всміхався.

Про що говорили дід і баба за узваром, я не чув. Не до узвару вже мені було й не до розмов. Я тихо поповз у малинову гущавину, майже аж до гадюк, не знаючи, куди дітися й що робить.

«Ех, якби оце мені вмерти тут у малині. Хай тоді шукають, хай плачуть наді мною, приплакують, хай жаліють, який я був ловкий хлопчик, свята душечка. Хай потім понесуть мене до ями, а я коло ями як оживу, та чого коло ями, я ще раніше оживу, та як схоплюся, а баба як побіжить куди-небудь і не вернеться, а ми тоді до хати та за коливо». Я дуже любив коливо. У нас уже вмерло п'ять хлопчиків і дві дівчинки. Вони повмирали маленькими.

Мені захотілося до хати. Я поліз попід тином, поза купою гною, мимо гарбузиння, увійшов тихо в темні сіни й спинився перед хатніми дверима.

«Зараз увійду й побачу все». (...)

Але картиною над картинами була картина страшного Божого суду, що її мати купила за курку на ярмарку на страх лютим своїм ворогам — бабі, дідові й батькові. Вона була така страшенна й разом з тим повчальна, що на неї боявся дивитися навіть Пірат. Верхню частину картини займав дід і всі святі. Посередині лізли з домовини мерці: одні — до раю, угору, інші — униз. Через усю картину серединою та по всьому низу викручувався великий голубий ужака. Він був набагато товщий від тих ужак, що ми

колись убили в гарбузах. А під ужакою внизу геть-чисто все горіло, як на пожарі. То було пекло. Там горіли грішні душі й чорти. А в самому низу картини в окремих клітках було ще намальовано щось на зразок виставки чи преїскуранта кар за гріхи. Хто брехун чи дражнився — висів у вогні на гаку за язык. Хто не постує — за живіт. Хто їсть нишком у піст стоянку чи жарить яечню із салом — той на гарячій сковороді голим задом; хто лаявся, той, навпаки, — лизав сковороду язиком.

Багато було різних гріхів і багато кар, але ніхто їх чомусь наче й не боявся.

Спочатку я просто жахався цієї картини, а потім поволі звук, як солдат на війні зникає до грому гармат.

У нашій сім'ї майже всі були грішні: достатки невеликі, серця гарячі, роботи й усякого неустройства тьма-тьмуца, а тут ще фамільна приверженість до гострого слова, тому хоч і думали інколи про рай, усе-таки більше сподівалися на пекло внизу картини. Тут уже всі мали свої місця.

Фактично святим був на всю хату один я. І от скінчилася моя святість. Не треба було трогати моркви. Хай би собі росла. А тепер я грішний. Що ж мені буде?

Увійшовши до хати, я тихо підкрався до Страшного суду й почав пильно, якимось зовсім по-новому розглядати пекельні кари, змальовані внизу картини. Нагору я боявся піднімати очі. Там мене вже не було. (...)

От і я вже не святий, бо тягав моркву. Надивившись на картину і не знайшовши себе, я побіг за дім і ліг у човен. Там я вирішив робити тільки добрі справи. Я задумав здоровкатись зі всіма чемними людьми, але одразу передумав, коли мене вилаяв дід Захарко щоб я його не дратував.

Злякавшись, я побіг, заліз у човен, ліг і почав думати, що мені подобається, а що ні, що є приємного і неприємного. Більш за все мені подобалась музика — музика природи. Я заснув, і щось дуже приємне мені снилося біля Десни.

Було у мене в дитинстві чотири няньки. То були мої брати. Вони померли разом від пошесті. Батькове горе було глибшим за темну ніч. Він прогнав попа і сказав, що ховатиме дітей сам. Батько був дуже гарним, виглядав як лицарі або апостоли на картинах. «Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі, тільки в очах чомусь завжди було повно смутку». І все, що він робив, добре у нього виходило. Єдине негарне — це його одяг.

А одного разу з ранку було щось не те, щось дивне. Мати плаче, щоб не ображався дід — то вмерла баба. Нікому більше не буде та баба докоряти, нікого не буде кляти, і яка мені з того була радість. І всі тварини, вся природа радіє, коли помирають прабаби, тим більше зимою в старих хатах.

Ми дружили з природою і жили з нею в гармонії. Але іноді Десна розливалася і заливала цілі села. І можна складати книжки, як ми з батьком і дідом рятували людей і тварин. Одного разу перед паскою вода прибувала дуже швидко, дзвеніли дзвони всі були на ногах. Тоді поліцейський наказав батькові рятувати людей у сусідньому селі. Гріх, але на Великдень ми пропустили службу та поплили човном рятувати людей. Село було зовсім іншим, всі доми затоплені мало не до стріх і з села замість «Христос воскрес» тільки і було чутино «Рятуйте!». Тільки дід Ярема сидів на даху спокійний, бо завчасно переніс все на стріху разом з тваринами. І от поплили духовні особи між домами і почали кропити паски та крашанки. Люди все гнівались на попів, що допустили такого лиха на Великдень. Пливе батько і збирає в свій човен тварин з дахів. Також він витяг отця Кирила за золотий ланцюг до свого ковчегу з коровами та овечками. Загалом — цікаво мені було.

Якось ми вирушали на косовицю. Того року вона розпочалася пізно. Мама дуже не хотіла мене відпускати з дому, бо мене комарі з'їдять, утоплюсь в Десні, впаду у прірву, вкусить гадюка, заріжусь косою і багато чого іншого. До Десни п'ять верст складної дороги, я лежу у возі і непомітно для себе засинаю. Прокинувся — коси вже дзвенять, пахне в'ялою травою, на річці краса. А в кінці косовиці косарі завжди похмурі, бо треба ділити копиці сіна. І починають усі батьки битись, і ми з дітьми теж. Не воювали тільки коні. Батьки й діди рубають один одного сокирами, ллється кров казанами... Але підвечір побоїща закінчувались, і завжди щасливо, всі цілі. Дід починає розповідати, що раніше все було краще. Була ворона, яка завідувала погодою. Самійло — кращий косар, орудував косою немов маляр пензлем.

Мисливець Тихон кульгавив, тому всі качки впізнавали його здалеку і ховались. Була у мисливця дуже стара рушниця, до якої курок він завжди забував, коли збирався на полювання.

Диких тварин водилось мало, навіть вовків майже не було. Але якось ми з батьком пливли річкою, я загадав «Явися на березі лев» — і ми побачили лева, дуже страшно рикнув він, стрибнув, і все. Наступного дня казали, що то він вибіг з поламаної клітки мандрівного звіринця під час аварії поїзда, його зловили через тридцять верст.

Був у нас собака Пірат, старий та поважний. То був пес-трудяка, завжди за власною ініціативою допомагав нам у городі. Був ще цуценя, також Пірат, дуже любив гру. Коні — старий і невеселий Мурай і розумний та добрий Тягнибіда. Чув я, як ті коні вночі між собою розмовляють, не розуміють, чому на них батько так кричить, навіщо б'є. Я йшов вночі до них, а мене знову переносили до хати. Ніколи я не продам своїх коней.

Повів мене батько до школи. На запитання вчителя «Как зовут твоего

отца?» я тільки і відповів «батько». Вчитель вирішив, що я «не развитой» і ми пішли зі школи.

Було багато чого в житті моїх батьків — плачу, жалю, і тяжкої роботи. Це тому що вони не знали як, не могли змінити своє життя.

«Тільки було це так давно, що майже все вже розтануло в далекім мареві часу, як сон, і потонуло. Одна лишень Десна залилася нетлінною у стомленій уяві. Свята чиста ріка моїх дитячих незабутніх літ і мрій», — писав Олександр Довженко. — «Нема тепер таких річок, як колись була Десна». Уже і таємниць немає, і ясно скрізь.

ГРИГІР МИХАЙЛОВИЧ ТЮТЮННИК

(1931-1980)

Григорій Тютюнник народився 5 грудня 1931 року на Полтавщині в селянській родині. Його дитинство припало на важкі воєнні роки, що згодом знайшло відображення у його творах.

Коли хлопцеві було шість, заарештували батька. Григорій пам'ятав, як біг за возом, що віз тата. Після цього вони більше не бачилися. У 1957 році прийшло повідомлення про посмертну реабілітацію Михайла Тютюнника. Письменник усе життя тепло згадував батьківську турботу.

Після другого шлюбу матері Григора забрав на Донбас дядько, який разом з дружиною виховував хлопця як рідного. З початком війни дядько пішов на фронт, а хлопець, не витримавши злиднів, сам вирушив додому на Полтавщину. Йому було лише одинадцять. Їв сухарі, перепічку, а згодом — просив їжу в людей. Ішов два тижні. Вдома його чекало нове горе: рідну хату зруйнувала бомба.

Після п'ятого класу він вступив до ремісничого училища № 7 у Зінькові, працював на заводі в Харкові, але через хворобу повернувся додому, не відпрацювавши три роки — за що отримав чотири місяці покарання. Згодом служив радистом у морському флоті на Далекому Сході. Після армії навчався на філологічному факультеті Харківського університету.

У 1963 році переїхав до Києва, працював у газеті «Літературна Україна» та на кіностудії ім. О. Довженка.

Помер Григорій Тютюнник 6 березня 1980 року, похований у Києві.

КЛИМКО

Повість

Розділ I

Климко прокинувся від холодної роси, що впала йому на босі ноги (видно, кидався вві сні), і побачив над собою скам'яніло-бузкове небо, яким воно буває лише восени на сході сонця, — без жайворіння, без легких з позолотою хмарок по обрію, без усміхненої радості пробудження. Климко підібгав ноги під поли діжурчини¹, щоб зогрілися, й онімілою тремтячою рукою дужче розгорнув соломку напроти очей. Він спав під скиртою.

Сонце, мабуть, тільки що зійшло, бо від скирти через тік і ще далі на стернях лежала довга тінь у сизій росі, солодко пахло втоптаним у землю набубнявілим житом, що вже вкинулося в ключечки, і сухими мишачими гніздами. Звечора миші лоскотали Климка, гасаючи йому по руках і ногах, пищали раденько, що є їм розвага, і Климко проганяв їх усяк: сукав ногами, кишкав на них сердито — аж доки й заснув.

Уночі йому снилася велика зграя жовтих воронів з жовтими горобцями впереміш. А то була не зграя і не химера опівнічна — то був вихор з великого кленового та дрібного вишневого листя, що знявся над висілком, коли Климко вийшов у степ за станцію і востаннє оглянувся назад. Та листяна зграя стовпом стала в піднебесся, вище й вище, а там здрібніла, розсипалася та зникла геть з очей.

Де те листя потім сіло? Чи, може, воно ще й досі кружляє?..

Климко звівся на лікоть, щоб краще було видно шлях, яким йому йти далі, і його затрусило так, що аж зуби зацокотіли від терпкого застоюного холоду в усьому тілі.

«Нічого, — подумав. — Пробіжуся з гори — зогріюся».

У степу було тихо. Блищали від сонця стерні й ковила² понад шляхом, сріблилася важка, обвішана разочками роси павутина. Удалині, між телеграфними стовпами й некрутими пагорбами, мріли рожеві, мов спалахи багать, крейдянні гори. Десь там, біля тих гір, чув од людей Климко, було велике місто Слов'янськ, а поміж горами, просто на землі, лежала брилами сіль, — бери скільки здужаєш. Іще чував Климко, що за склянку солі можна вимінати всякого добра: мисочку чи й дві кукурудзи, відерце картоплі чи й хліба справжнього.

Климко йшов босий, у куцях штанчатах, старій матросці, що була колись голубою, а тепер стала сіра, та ще в дядьковій Кириловій діжурці. Тій діжурці, як казав дядько, було «сто літ», і не рвалася вона лише тому, що зашкарубла від давнього мазуту. Не брали її ні дощ, ні сніг, ані сонце. Пахла діжурка паровозом. Уночі вона нахолоняла, а вдень аж димувала на сонці, пахла ще дужче й пекла плечі та спину.

Климко жив удвох з дядьком Кирилом, відколи осиротів.

Жили вони в залізничному бараці при самісіньких коліях. І коли мимо гуркотів важкий ешелон, барак теж ніби зривався з місця: двигтіли стіни, дрижала підлога, бряжчали шиби у вікнах, а барак мчав і мчав. Потім, коли ешелон даленів, гуркочучи тихіше й тихіше, барак знову зупинявся та стояв, як і раніш, і під вікнами в нього знову цвірінчали горобці.

Дядько Кирило був машиністом великого паровоза ФД і ходив на роботу коли як: то вранці, то вдень, то посеред ночі, коли Климко вже спав. Повертався він завжди несподівано — із залізною скринькою в руці, зморений очима й усміхнений до Климка.

— Як тут мій помошничок? Не боявся сам уночі? — питався, бувало, знімаючи шкіряного картуза з білими молоточками, від якого на лобі лишався червоний тугий пружок³, що ніколи не встигав зійти до чергової зміни.

Потім дядько вмивався над великою мідною мискою, довго з хрускотом у пальцях тручи руку об руку, хоч і сам він, і Климко знали, що руки все одно не відмиються.

— Ось побільшаєш, Климе, і гайда до нас на паровоз, — казав дядько. — Вивчимо тебе на помічника машиніста й заживемо: разом на роботу, разом з роботи... А так не бачу, коли ти в мене й ростеш.

Умившись, дядько надівав чисту сорочку й сідав до столу.

— А давай лишень свої граматки, подивимося, що там у тебе з науками.

Це була найбільша радість Климкова — покласти перед дядьком чепурно списані зошити, а самому заходитися поратися: винести миску з дьогтяною водою, витерти підлогу, де набризкано, і тихо, покрадьки, щоб дядько не обернувся, насипати йому юшки, якої сам і наварив, — гарячої та запашної. Про зошити він ніколи не боявся, бо тільки з письма інколи мав «посередньо».

— О! — дивувався дядько, розгинаючись над столом. — А це що? Треба було написати «холодно», а в тебе «хохолодно»...

Климко на те знічено відказував:

— То в мене, дя, після великої перерви руки дуже померзли, от воно й хохокнуло.

Дядько, задоволений, що знайшов помилку, відкладав зошити й брався до юшки.

— Ай, добра ж, — хвалив, ледь відсьорбнувши з ложки. — У-у-у, такої не всяка й кухарка зварить. Візьми ж отам у скриньці гостинець.

Климко знав, що дядько неодмінно скаже ці слова, проте завжди хвилювався: а що як ні? Що як забуде?

...Увечері дядько Кирило, чистий, виголений і ясний, знову йшов на станцію зі своєю скринькою в руці, і Климко проводжав його аж до паровоза. ФД стояв на запасній колії, ще гарячий від недавнього рейсу. З труби ледь-ледь курів дим, тихо сапала пара з патрубків⁴ та огортала зморені колеса — ФД

спочивав, сяючи масними чорними боками й начищеною міддю. Біля нього й узимку було тепло.

— Ти ж там хазяйнуй, Климе. А вночі спи й не бійся, — казав дядько. — Уночі воно все так, як і вдень, тільки й того, що поночі.

І коли Климко біг потім назад до барака, дядько всміхався йому вже з паровозної будки й махав рукою — отако, самими пальцями...

Удосвіта на станцію приїхала дрезина-рейковоз і привезла дядька Кирила, його помічника, старого Кіндратовича, що їздив іще на царських паровозах, і кочегара Славка-гармоніста. Дрезину оточили з усіх боків — чергові обходчики, змажчики, стрілочники, і Климко ніяк не міг пробитися крізь той натовп. Він побачив тільки, що всі познімали картузи й похилили голови, і закричав, і застукав кулачками в погорблені спини:

— Пустіть мене!

Його впізнали й розступилися... Климко побачив лише сиву дядькову чуприну з-під брезенту, учепився за борт кузова, щоб залізти нагору, але хтось придержав його за плечі й сказав:

— Зараз, синку, зараз подивишся зблизька. Знімемо — і подивишся.

— Пряме влучення... — квапливо розказував хтось. — У тендер⁵. Їх вугіллям побило...

Дядька ховали надвечір при відчинених навстіж дверях барака. Надворі було вітряно. По коридору шаруділо перше осіннє листя з пристанційного скверу й забивалося в тихі кутки. Виходили мовчазні, зморені залізничники в промашених мазутою робах, знімали картузи, прощалися пошепки з дядьком і знову йшли на роботу; зітхали й потихеньку схлипували жінки, які зійшлися з усього барака, і тільки одна серед них, тітка Мотя з висілка, плакала вголос і припадала щокою до чорних — їх так і не відмили — дядькових рук, складених на грудях. Вона частенько приносила дядькові чисті, випрасувані сорочки, що пахли простим чорним милом...

Після похорону тітка Мотя довела Климка до барака, заплакала біля порога й сказала:

— Може б, ти до мене перейшов? Куди ж тобі тепер діватися? Хто тепер тебе догляне?

Климко похитав головою і пішов у барак. Доглядати за собою — зварити їсти, прибрати в хаті, випрати одежину — він умів і сам. Давно вже вмів...

Розділ II

Климко йшов уже восьму добу.

Першого дня йому йшлося легко, навіть весело. Пухка пилюга на дорозі гріла босі ноги, у кишенях дядькової діжурки лежало шість великих сухарів з білого хліба й чимала торба на сіль. А тут іще степу, сонця кругом повнісінько. Вітерець лоскоче ковил-траву, колошкає полини, щоб вони дужче пахли. І ніде

ані лялечки. Тільки ящірки шастають поміж травою та теплим камінням на голих пагорбках.

Сухарів дав Климкові на дорогу дід Бочонок, станційний аптекар і дядьків Кирилів товариш. Дід Бочонок — так звала аптекаря вся дітвора у висілку й на станції — цілими днями, навіть у неділю, просиджував у висілковій аптеці коло базару й (це було видно через вікно) розважував на манюніх вагах якісь ліки або стояв за прилавком, упершись у нього великим животом. Він знав усіх, і його теж знали всі. Сивий, вусатий і кругло-товстий, як справжній бочонок, аптекар любив походжати ранками по базару — у широких смугастих штанях, у довгій, ледь не до колін, синій косоворотці⁶, підперезаній крученим шовковим поясом з білими китицями. На ногах у нього були величезні жовті черевики. Бочонок ніколи не купував, а лише весело перемовлявся з базаровими й реготав басом з-під білих розпушених вусів: «Гу-гу-гу! Кха-кха-кха! О, моє вам шануваннячко!» І знову реготав, причому живіт йому здіймався, мов велика пружка подушка, і двигтів. Шовкові китиці на поясі теж двигтіли. Йому тут-таки просто посеред базару скаржилися на всілякі немочі, і він одказував поважно: «Куальцексс, куальцексс приймайте, мій друже». Або: «Авспіріні, авспіріні пийте, моя ласко. Тричі на день по одній пігулці. Крейди не шкода!»

...Другого дня потому, як не стало дядька Кирила, дід Бочонок прийшов до Климка в барак, мовчки заплакав, притулившись товстим плечем до одвірка, і, утерши сльози, присів біля Климка на стілець, що так і охнув під важким тілом. Тоді дістав з кишені широченних своїх штанів стосик червоних тридцятків і поклав перед Климком на столі:

— Може, хоч хлібину колись купиш. На всі, бо зараз вони безцінь...

— А ще краще, якби ти подався на села та пристав до якоїсь бабусі в поміч та й перебув цю лиху годину. Я тобі харчів на дорогу дам.

Климко сказав, що йому дають на станції дядьків пайок, так що жити можна.

До того ж у школі скоро почнуться заняття.

— Вони вже не почнуться, — зітхнув дід Бочонок. — Німці от-от прийдуть...

Незабаром німецькі літаки розбомбили станцію. Климко бігав у той день з висілковими хлопчиками за балку дивитися на збитий наш «яструбок» і бачив здалеку, як бомби влучали в депо, у вагони, як похитнулася та повільно впала водогінна вежа, а в повітрі над полум'ям і димами після кожного вибуху моторошно завивали уламки рейок. Бомба влучила й у барак, і його розвалило, розкидало в усі боки, а рештки стін і простінків згоріли в Климка на очах — швидко, як тріски. Пожежі ніхто не гасив, бо станція горіла вся, горіли депо та шахта, а два паровози, що встигли відійти за посадку біля кладовища, клично й сумно гули у два неоднакові гудки.

Так і зостався Климко, у чім був, у чому йшов зараз.

...Сонце стало вже височенько й пригрівало в спину, а земля була холодна, від неї потерпли підошви й зробилися як дерев'яні. Коли вони мерзли так, що аж пекли, і не було вже терпцю йти далі, Климко сідав просто посеред дороги й одтирав їх руками, хукав на них, піднімаючи до рота то одну, то другу, і знов одтирав.

Попереду забовванів лісок, самі вершечки дерев. Таке, як вибалок, чи що. А може, якесь село низове. Над вершечками, жовтими й зеленими, помітив Климко, тоненькою цівочкою підіймався вгору димок. Він не танув і не падав набік, як то буває при вітрові, а лише погойдувався ледь-ледь у ранковому супокої. Климко зрадів тому димкові й подався на нього.

Багаття жевріло неподалік від путівця⁷, на картоплищі поміж прижовклими осиками й кленами. Грядка була невелика, пообіч неї на межах лежали купки старого почорнілого від моху каміння — видно, хтось колись не день і не два труждався тут, щоб звільнити землю від каменю і посадити в неї якусь цеберчину картоплі. Коло багаття лежала купа прим'ятого картоплиння, змішаного з опалим листям, і видно було глибокий слід від тачки. Картоплю вибрано, либонь, учора звечора, бо земля в лунках ще не просохла. Климко розворушив палицею багаття — з нього викотилося дві чорні, як вугілля, картоплини. Шкірка на них так пригоріла, що аж відстрила від серединок, рожевих і пахучих. Климко швидко зжував їх, забувши навіть, що в нього є сіль. І тоді йому так схотілося їсти, що сльози самі виступили на очах. Він повитрушував з кутиків у кишенях діжурки крихти від сухарів, легенько видмухнув з них остюки та солом'яну потеруху й ще трохи поласував. Останню половину сухаря він з'їв учора зранку й відтоді не мав ані рісочки в роті. Щоправда, в одному ліску над шляхом трапився йому в гущавині рясний куш глоду. Климко обірвав його до останньої ягоди та їв доти, аж доки не занудило.

Сухарівхватило б надовше, якби вони були не червиві, якби їх давав йому дід Бочонок, а не його жінка — худа, злюща й скупа Бочончиха. Климкові завжди, коли вони бували з дядьком Кирилом у гостях у Бочонків, здавалося, що Бочончиха не ставить миски зі святковим їстивом на стіл, а кидає їх, на що дід Бочонок тільки прикахикував та йорзався на стільці, проте мовчав.

Коли Климко забіг до аптекаря й сказав, що подасться на села (про сіль він змовчав, боячись, щоб Бочонок не відмовляв його чи ще гірше — не zostавив жити в себе), той вийшов на кухню і довго несміливим баском перемовлявся про щось із Бочончихою. Климко хотів був уже потихеньку втекти, але тут увійшов аптекар з жінкою, що несла поперед себе миску борщу. Вона кинула її на стіл і знову зачинилася на кухні.

— Я не голодний, — сказав Климко, одсуваючи миску, і похнюпився, щоб не дивитися на борщ.

— Їж, — попросив Бочонок, винувато кліпаючи очима й хапаючи себе то за той, то за той вус. — Ти на бабу не дивися. Вона така і є.

Климко навіть не поворухнувся.

У кімнаті в аптекаря дуже пахло ліками. На підлозі лежала товста ковдра, по стінах висіли великі гарні картини в золочених рамах, на високому ліжку під подушками спав кіт з великим пухнастим хвостом, а від кухні пахло гарячим хлібом.

У вікно знадвору хтось легенько постукав, аптекар важко підвівся зі стільця, виглянув через фіранку й закивав головою.

Він вийшов на веранду, не причинивши за собою дверей, і Климко почув крізь них змучений жіночий голос:

— Не кращає йому, Карповичу... Горить увесь. Ви б ще щось дали, таке щось, щоб допомогло... А Вам за те ось яєчок, сальця четвертинку...

— Ні-ні, то Ви з хазяйкою, з хазяйкою ладняйте. А ліки я зараз винесу.

— Хто там? — вийшла з кухні Бочончиха.

— По ліки людина прийшла. Чоловікові погано.

— Людина, людина, — перекинула Бочончиха. — І всім на дурняк дай.

— Чого це на дурняк? — сердито відказав Бочонок. — Піди візьми там «подаяння».

— Яєчка... Сальце осьо... — знову почув Климко.

Потім рипнули двері в прикомірок, — видно, Бочончиха пішла ховати «подаяння» за ліки.

Коли Климко вже вийшов на ганок, вона догнала його з шістьма сухарями у фартусі, швидко, дрібно перехрестила перед самими очима й прошепотіла щось сама собі тонкими сердитими губами.

Бочонок вивів Климка за ворота та сказав:

— Глядися ж у дорозі. А краще — пристань до якихось добрих людей, біженців, — серед нещасних багато є добрих, — та йди вкупі з ними. Їх тепер сила-силенна суне в усі кінці, — і скрушно подивився на босі Климкові ноги. — Знайшов би я тобі і взувачку, бо як же оце йти в осінь босому, так нога ж у мене така, що ти в один черевик увесь із головою сховаєшся.

На прощання він поцілував Климка, притиснувши до свого великого живота й лоскотнувши вусами, вийняв з кишені хустку та став умочати її в кожне око по черзі...

Перший сухар Климко розломив, коли відійшов од станції кілометрів за двадцять п'ять і сів перепочити — гули ноги, пекло підошви, натруджені об дрібні камінці, що траплялися в пилюзі, та й усе тіло млоїло від втоми. Розломив і побачив, що всередині аж кишить дрібної білої черви. Скривившись від огиди, Климко повикидав їх соломиною, ще раз розломив сухар і ще повикидав... Їсти довелося вже крихти. Але то було не найстрашніше. Найстрашніше сталося тоді, коли він, перепочивши, підвівся,

щоб іти, і впав: ноги не вдержали. Їх ніби відняло. Що встане, й упаде, і впаде. Він злякався, став розтирати литки, стегна, бив по них кулаками й кричав:

— Ану, ідіть! Ану, ідіть мені зараз!

Він таки підвівся і пішов, ледве-ледве пересуваючи ступні в крутій пілюзі.

Так було після кожного перепочинку, і Климко збагнув, що краще йти повільніше, але йти й іти без упину, аніж поспішати та через кожні п'ять-шість кілометрів падати знесилившись на землю...

¹ *Діжурка, діжурчина* (розм.) — тут: робочий одяг залізничника.

² *Ковила* — трав'яниста степова рослина родини злакових з вузькими листками та квітками, зібраними в пухнасті волоті.

³ *Пружок, пруг* — лінія на поверхні шкіри; слід на шкірі від удару, рани тощо.

⁴ *Патрубок* — коротка трубка, що є відводом від основної труби, від резервуара, з'єднує частини трубопроводу, приєднує його до чого-небудь.

⁵ *Тендер* — причіпна частина паровоза, де містяться запаси води, палива й мастила.

⁶ *Косоворотка* — чоловіча сорочка зі стоячим коміром, що застібається збоку.

⁷ *Путівець* — польова дорога.

СТЕПАН ВАСИЛЬОВИЧ ПРОЦЮК

(народився 1964 р.)

Степан Васильович Процюк — сучасний український письменник, автор книжок для дітей, підлітків і дорослих. Народився 13 серпня 1964 року в селі Ковалівка на Львівщині в учительській родині. Дитинство провів на Івано-Франківщині, де сформувалися його перші читацькі й творчі захоплення. З ранніх років любив книжки, писав вірші та мріяв стати письменником.

Навчався у Прикарпатському університеті, де здобув філологічну освіту. Працював викладачем, а згодом повністю присвятив себе літературі. Упродовж багатьох років Степан

Васильович Процюк активно пише й видає твори, бере участь у зустрічах із читачами, літературних заходах, фестивалях.

Письменник відомий насамперед своїми творами для молоді. Його трилогія про Костика («Марійка і Костик», «Аргонавти», «Костик + Любка») — щира, емоційна розповідь про дорослішання, внутрішній світ підлітка, перше кохання, дружбу та сімейні стосунки. Через прості історії автор допомагає юним читачам краще зрозуміти себе та інших.

Степан Васильович має неповторний стиль: його книжки написані живою, образною мовою, в них поєднуються глибокі почуття і реальні життєві ситуації. Письменник прагне, щоб його твори не тільки розважали, а й допомагали роздумувати, співпереживати, вчитися бути добрішими.

АРГОНАВТИ

Повість

(Уривки)

2

...Жив собі хлопчик, і жила собі дівчинка. Хлопчик любив похмурі та суворі краєвиди своєї землі.

Кажуть, кожний хлопчик більше прив'язаний до свого місця народження, ніж кожна дівчинка. Але це кажуть для того, щоб спростувати сказане або підтвердити. Вона була менше прив'язана до похмурих і суворих краєвидів своєї землі, ніж він, але, побачивши, що хлопчик справді любить ті місця, які не любив ніхто, вона полюбила хлопчика.

Кажуть, що є люди, яким любе щось нетипове. Наприклад, багато дівчаток вам скажуть, що люблять багатосерійні мелодрами про кохання. Але із сотні таких знайдуться принаймні три, яким мильні серіали будуть не до шмиги¹.

І кожна з трьох матиме власні, одиничні причини байдужості або неприязні до кінопопси, бо типові — подібні, а нетипові — різні.

Хлопчик став юнаком, а дівчинка — юнкою. Двоє були вродливими та розумними, а таким людям нелегко впоратися зі своїми природними дарами. Юнак, хоч і далі любив юнку й похмурі краєвиди своєї землі, вирушив у мандри світом. Дівчина залишилася заради нього вдома. У неї було багато залицяльників, але вона всім відмовляла, чекаючи на свого юнака. Була впевнена, що покохати можна лише раз.

Юнак, здобувши освіту й спізнавши багато пригод, поволі забував про свою дівчину. Він мав багато друзів і багато красивих жінок, особливо під час своїх успіхів.

Одного разу він приїхав глянути на понурі краєвиди рідної землі. Вони здалися йому непривабливими й сірими. Також він сказав своїй дівчині, яка

вірно чекала, що він не знає, чи вони зараз є такою гарною парою, як колись. Дівчина плакала, але він покинув її напризволяще й поїхав геть, подалі від споконвічного суму рідної землі, ближче до великих міст і веселощів.

Проминуло ще кілька літ. Юнакові перестало таланити в житті. Від нього поволі повідверталися віроломні друзі. Він невдало одружився. І настала така мить, коли юнак раптом збагнув, що те, до чого він прагнув, було завжди біля нього. Але він не зумів розпізнати найрідніше обличчя та власну долю, удивляючись у міради² чужих лиць і доль.

Він знову приїхав на свою батьківщину. Там небагато змінилося. Лише ті, що колись були молодими, постаріли й зневірилися. Його колишня дівчина була хворою та самотньою жінкою. І він уже не зміг упізнати в ній свою, найріднішу. Вона не вірила, що він став іншим.

І колишній юнак залишив назавжди суворі ландшафти свого краю. Він уже ніколи не повернувся туди. А колишня дівчина невдовзі померла через образу, каяття та жаль.

Й одного разу, коли старий дід, у скорботному обличчі якого ніхто б не впізнав колишнього юнака, доживав свої останні дні, самотній та покинутий усіма, він подумав, що так і не прожив те життя, яке хотів. Йому було нестерпно боляче, але вже нічого не можна було змінити. І ті двоє, що могли бути разом щасливими, повмирили далеко одне від одного, нещасні й зневірені.

Висновку не буде...

3

Кость Онишкевич перейшов до 10-А. Марія Ковальчук — до 9-Б. Уявіть, вони попридумували собі нові імена!

...Можливо, тому, що наш розум противиться застиглості — і ми час від часу хочемо побувати в різних масках, помилуватися різними ролями, які вправніше чи нездарніше виконуємо, щоб потім повернутися до основної?..

Кость був Левом. Завдяки цьому іноді смішному, іноді величному знаку Марійка назвала його Левчиком. Вона народилася під сузір'ям Стрільця — і Кость, окрім Неспокійки, вигадав їй ще одне ім'я — Мисливчик. Неспокійко й Неспокійка, Левчик і Мисливчик, Марійка й Костик, Ромео та Джульєтта, два знаки Вогню, два юних вулкани, пряма лінія, перетнута перпендикуляром, десятикласник і дев'ятикласниця Старомихайлівської середньої школи № 2, одні з декількох мільярдів землян, голка й нитка, він і вона.

«Як добре, що ми помирилися!» — часто думали Костик і Марійка, будучи на самоті. Але це перше розхолодження багато їх навчило. Кость зрозумів, що кривих дзеркал у нашому житті значно більше, ніж може видатися на перший погляд. Вони здатні спотворити й закаламутити. Людина й без них докладає титанічних зусиль, щоб якнайбільше зрозуміти іншу людину. А коли на перешкоді ще стають примхливі дзеркала нашої уяви, тоді порозуміння

стає неможливим.

...Коли ми були посвареними, то розмовляли різними мовами. Мали різнокольорові серця. Наші групи крові були несполучними. Бо Той, що об'єднує, і Та, яка допомагає подати руку, водночас відвели від нас свої літургійні погляди. Ми не знаємо цих причин. Можливо, це було перше входження до світу дорослих, лабіринту Мінотавра, який ще називають життям, гра сліпих сил Хаосу, які, урешті, позіхнувши, облишили Марійку й Костика як до пори, до часу малоцікавих об'єктів? Але коли настане час — що буде тоді? Чому одні люди мають більше випроб, а інші — менше? Деякі — за десятьох? Як заслужити Його прихильність? Чи існують у нашому житті знаки-попередження й події-символи? Як навчитися розпізнавати їх із пащечки випадковостей і недоладностей? Чому ніхто не може дати чітких відповідей?..

4–5

Марійчина мама ходила засмучена, плакала, бо давно не було звісток від чоловіка, який перебував на заробітках у Москві.

6

З Миколою коїлося щось недобре. Уперше він відчув цей дурманний заштрик³ ще до сварки з Костем. Одного разу, на перерві, він побачив Марійку.

«Яка ж вона струнка та весела», — подумав. Відтоді ці два слова не давали йому спокою. Скажете, як таке можливо, щоб мордували два слова? У людському житті немає неймовірного, бо нерідко наша дійсність строкатіша від найхімерніших снів.

...Якби так трапилося, що Костик з Марійкою посварилися б... Може, їх якось посварити? Але тепер це нелегко, бо цей Ромео зі своєю Джульєттою — нерозлийвода. Майже всюди разом, наче хто пришпилив їх одне до одного! Але ж навколо стільки дівчат, Миколо. Чому тебе хвилює чужа любов?

Не знаю, вона струнка та весела, але Костикова. Позавчора мені снилося урвище. Марійка сидить на стільчику й грає на скрипці. Мелодія така знайома, як речі в моїй кімнаті. Але я не можу її розгадати. Мелодія набирає сили, з лагідної стає грізнішою. Починає накрапати дощ. Я з Костем танцюю над урвищем... білий вальс. Він запросив мене. «Танець має тривати п'ять хвилин», — каже Марійка, відкидаючи скрипку вбік. Раптом Кость замахується, щоб мене вдарити. Я б'ю його — і він летить в урвище так легко, як птах. Марійка скрикує... і летить за ним. Ось вони вже пролітають над моєю головою, трохи обважніло махаючи руками-крилами. З ними все гаразд! Я ридаю від безсилля та сорому. Урвище поволі стає моєю кімнатою, дзвонить будильник. Час уставати й збиратися в школу...

На перерві Микола вітається з Костем. Після тієї сварки їхні стосунки стали значно прохолоднішими. Принаймні друзями зараз їх назвати важко...

7–11

Микола освідчується Марійці й дістає відмову. Він іде з уроків до лісу, його душать сльози.

Дівчину образив його вчинок. Вона навіть подумала, що Кость, змовившись із Миколою, перевіряє її почуття на міцність.

Коли після уроків дівчина зустрілася з Костем, то її лице нагадувало непроникний обрис старого вождя-індіанця. Вона не сказала нічого. Судячи з поведінки її доброго й коханого Левчика, він нічого не знав. Марійка здогадалася, що це була ініціатива винятково Миколи. Правильно! Як вона могла навіть подумки звинувачувати Левчика! Адже не так давно в нього з Миколою була якась сварка!

Усі події начебто укладалися в логічну схему.

Тим часом Кость хотів розповісти Марійці один античний міф: про тисячі пригод воїнів, які поїхали шукати мрію, про їхні битви й помилки, підступних і жорстоких божків, що діяли за надто людськими принципами, збезумілу жінку, яка, думаючи, що кохає, чинила (в ім'я своєї одержимості...) страхітливі злочини; про добрих і шляхетних богів, що пробачали людям їхні слабощі й страхи. Розповідь текла, переносячи наших закоханих у дивні часи світанку людської культури. Це був міф про аргонавтів — вічних шукальців істини.

— Аргонавти, — ділився Кость уголос з дівчиною своїми міркуваннями, — жили завжди. Їхній ватажок міг називатися Ясоном, Гераклом чи Галілеєм. Він міг бути будь-ким — не конче воїном, який володіє багатокілограмовим мечем. Але він мусив бути аргонавтом і канатоходцем, одержимим не кишеньковою мрією про збагачення чи славу, а благородною метою пошуку щастя. Поміж нещасливими й покинутими, самозакоханими та брехливими він мусив нести свій незламний вогонь віри, яка зігрівала і його, і всіх навколо. Важко стати справжнім аргонавтом. Іноді може здаватися, що неможливо — та й непотрібно... Але треба йти й вірити. Особливо тим, у чийх жилах тече неспокійна та шляхетна кров шанувальника мрії.

Був листопадовий післяобідок. Кость повертався з футбольної секції. У тихому провулку на нього напали троє старших незнайомих хлопців. Побиття тривало не більше хвилини. Кость устиг «зацідити комусь із нападників по мармизі». У Костя боліла голова, по тілу текла кров.

12

Лише через якийсь час Кость спробував підвестися. Спершу здавалося, що він підхопиться і піде, похапцем обтрусившись, наче від поганого сну. Якись хлопці... напад... цього не може бути... це випадковість... це не з ним... Але нестерпно боліло тіло. Він піднімався та падав, мовби хтось сторонній методично ставив йому підніжку.

Марійці чомусь було незатишно. Нібито жодних підстав хвилюватися, але... Скільки разів казала Костеві про мобільний! Але він лише відмахувався:

«Пізніше, ми ж постійно з тобою зараз бачимося, це якби я поїхав на заробітки в Португалію, — жартував, — тоді вже обов'язково завів би собі «дебільника». Може, він на секції?

...Марійці сьогодні снівся кажан, що тримає в зубах мишу. Він пролітає над якоюсь розкішною кав'ярнею, у Старомихайлівці таких немає. Усі столики порожні. А вона ходить між ними в уніформі офіціантки, бо господар наказав підходити до столиків, навіть коли вони порожні, мовляв, обов'язково хтось прийде, якщо ти ввічливо стоятимеш біля шикарних порожніх крісел. Величезний кажан пролетів над столиками, мало не зачепивши дівчину своїми неприродно розлогими крилами. Миша впала. Перемагаючи страх, Марійка підбігла до нещасного мишеняти: живе чи мертва? Кажан зник. Мишенятко пищало й просилося до рук, кумедно відставляючи лапки. Нарешті сіло за столик і пролепетало людським голосом:

— Я так утомився, одну каву з вершками, будь ласка, я так утомився, і подвійне морозиво з чорницями, якщо можна...

Марійка виконала замовлення. Кава й морозиво поділяли магічно. Перед нею стояв вродливий хлопець, який чимось дуже нагадував Костика. Дівчина-офіціантка всміхнулася до нього. Страху вже не було, але й перевтілення зникло, залишивши замість грошей пригоршню старовинних золотих монет... Спортзал, де відбувалися заняття з мініфутболу, був уже зачинений. Дівчина розшукала сторожа. Він бачив, що Кость був на занятті, а потім усі порозходилися. А що таке, може, щось трапилося? Марійка відмахнулася і побігла далі. У всіх закоханих і в усі часи є той шляхетний поклик, що жене їх до своєї половинки. Можливо, тому, що кожен закоханий підсвідомо хоче розчинитися у своїй половинці. Стати єдиним цілим. Адже закохані можуть усе. Для них немає відстаней, часу, поганого самопочуття чи інших перешкод, вигаданих людьми, не здатними любити. І Марійка йде вулицями свого містечка, не зважаючи на сутінки й тиск у грудях. Вона не знає чому, але щось їй підказує: іди й шукай! Листопадова погода примхлива, мов юна красуня. Нещодавно було сонячно, а зараз починає накрапати дощ. Гуляє вітер. А Марійка йде, як буде ще не раз іти у своєму житті, відчуваючи власну незамінність для коханого. І б'є її дощ своїми патьоками, і боляче шмагає вітер, а вона йде й йде, як усі закохані в усі часи. Як усі аргонавти в пошуках золотого руна любові.

Раптом дівчина почула якийсь стогін. Щось таке знайоме... Що це? Вона, певно, поволі дуріє сьогодні... Їй здається, що це стогне Левчик. Але що б він робив на цій вуличці? Це якісь кажани, миші, тепер ось уже галюники починаються. Стогін то затихав, то посилювався. Дівчина пішла в напрямку тих звуків, переборюючи страх.

А якщо це заманює в пастку добросердних людей якийсь злочинець із хворою психікою? Зараз вона підійде, а він накине на неї капкан і забере із собою для витончених тортур. Або це прокажений, який вирішив перед

смертю передати всім випадковим перехожим свою леправість⁴ як прокляття. Можливо, це хтось помирає, а коли Марійка підійде, одразу з'явиться міліція — і її засудять, бо застали на місці злочину. Кажуть, у наших тюрмах мучиться багато невинних. Може, це лише плач осіннього вітру? Стогін скрипки музиканта-бродяги? Розвага ірреальної істоти? Іти чи не йти?..

І все ж вона йде, бо сміливий не той, хто нічого не боїться, — таких людей серед душевно здорових не існує, — а той, хто переступає через власні страхи.

Вона бачить якусь фігуру, що силкується підвестися. Це... Кость?!

— Костику, це ти?

Фігура повільно озирнулася. Боже, це таки Костик!

— Я...

— Що сталося, Левчику? Ти живий?

— Так... тут... якесь непорозуміння... три старші хлопці... і... словом... Хлопець ледве говорив.

— А звідки ти тут узялася? Вистежувала мене? — навіть пробував жартувати.

— Я... чесно, не знаю...

Марійка допомогла Костикові підвестися.

— Опирайся на мене, Левчику, — їй шалено хотілося плакати. У голові чомусь промайнуло Миколине освідчення. Нехай... пізніше...

— Нічого... Я зможу сам...

— Але є я, Костю! Не соромся!

Удвох вони якось подолали шлях до хлопцевого будинку. Ішли так повільно, мовби дорогою кректали дід Кость і баба Марія, які довго прожили разом і зараз повертаються від залізниці, відпровадивши внука, який приїжджав на пів дня в гості.

— Ти знаєш тих хлопців?

— Ні...

Марійка ще раз згадала про Миколу, нічого не кажучи Костику. Зараз не до того! Вона бачила, як хлопець поволі то блідне, то червоніє. Його руки були то холодними, наче земля Антарктиди, то гарячими, як вогонь.

— А якби ти не прийшла?... Я би... не зміг...

Іти ставало дедалі важче. Марійка вже фактично несла Костя, паралельно видзвонивши з мобільника його батьків. Мовляв, Костику трохи зле, вийдіть, будь ласка, нам назустріч. Через 10 хвилин наляканий Костиків батько приїхав на таксі. Сполотнівши, він одразу повіз сина до районної лікарні. Марійка залишилася, хоча найбільше у світі тепер хотіла бути біля Костя...

Миколі було, м'яко кажучи, незатишно. Він винен, адже його думки не залишилися лише думками. Тобі, хлопче, треба було сказати Костеві: так трапилося, мовляв, я позаздрив тобі...

Прийду до нього в лікарню, упаду на коліна: «Вибач, якщо зможеш, ми вже ніколи не будемо друзями, лихий мене поплутав, добре, що ти залишився живий, я просив їх лише налякати тебе, а вони не послухалися. (...)

Навіть не у твоїй Марійці справа. Вона для мене назавжди перестала бути стрункою та веселою. Це був лише привід. Відкрию тобі свою страшну таємницю: я ненавидів тебе вже близько двох років. Тобі краще вдавався футбол і навчання, ти маєш дівчину. Тебе майже всі люблять. Я теж так хотів, Костю. Але мені не вдавалося. Напевне, замало хотів. Знаєш, коли тебе Ярема вдарив по нозі й ти потім лежав у лікарні, я теж був трохи винен, хоча грав з тобою в одній команді. Бо перед тим я одного разу сказав Яремі, типу, Костика може зупинити лише удар по ногах, коли він рветься в штрафну, — але, мовляв, ніхто не відважується, бо всі його бояться. Я знав Яремин характер, знав, що він багато не думає, але схоче зробити наперекір, бо він, типу, не боїться нікого... Я все прорахував! Я справді, коли тебе під час гри забрали в лікарню, спересердя потягнув його по нозі, коли суддя цього не бачив. Ударив, щоб він не був таким ревним виконавцем. Ударив через те, що він дослухався до моєї підступної поради. Адже я тебе, Костю, і ненавидів, і любив водночас. Думаєш, такого не може бути? Ще й як може...

А коли ти відмовився від капітанської пов'язки, то шокував мене. Бо ти знову був, типу, біла й пухнаста цяця, а я — погана та невдячна кака. І мені шалено захотілося вимазати твою шляхетність, обкидати її багнюкою! Я нічого не міг зробити із собою. Хлопці підколювали мене, мовляв, був нормальний капітан, а тепер. Я вдавав, що не чую. Хоча справа не в капітанській пов'язці, а в тому, щоб пе-ре-вер-ши-ти тебе, хоч у чомусь перевершити!!!

Але недавно хлопці фактично насильно скинули мене з капітана, передавши пов'язку знову тобі... І тут мені залишалося лише взятися за Марійку, бо я не міг впливати ні на твою класну гру, ні на оцінки в школі, ні на твій компанійський характер. Тебе люблять майже всі. Уявляєш? Відтепер любитимуть ще дужче. Усе тобі йде на користь, навіть лікарня, усе!

Знаєш, у Марійці теж заковика. Але це трохи складніше, ніж футбол. Я ревнував. Марійку до тебе, а тебе — до Марійки. Спочатку я не знав її, а потім... потім вона теж мені сподобалася. Точніше, я любив вас двох — і вас двох ненавидів. Спочатку — лише тебе, а потім і твою Марійку, спочатку із 7, потім з 8-Б. Узагалі, кілька разів було так, що мені водночас хотілося і знищити тебе, і захистити від... моєї ненависті. Так само з Марійкою. Коли я їй освідчувався, то перед тим усе продумав. Якби вона відповіла взаємністю, це була б найперше помста для тебе, мій колишній друже та вороже. Якщо б вагалася або була шокована — я б теж тішився. Але вона повелася так

холодно, так байдуже й навіть зневажливо (може, відчула якось мою... ну, фальш?), що це мене несподівано дістало».

Я пішов до лісу. І вперше не міг тверезо мислити. Може, я по-своєму закохався в колишню струнку й веселу, не знаю. Може, це була закоханість і помста водночас. Така, знаєте, легка закоханість і важке почуття помсти. Така собі, розумієте, трохи надумана любов і реальна ненависть до Костя. І я вирішив поговорити з хлопцями. Без оплати вони навіть не схотіли слухати. Казали, що цей чувак їм по барабану. І тоді я був змушений віддати свій улюблений велосипед... Правда, десь за дві години після того — повірте мені, будь ласка! — я розшукав їх знов і сказав, що передумав. Вони облаяли мене й не віддали мою машину. Тоді я сказав, щоб забирали велосипед, але його лишили в спокої. Вони знов облаяли мене й сказали, що вони, типу, чесні фраєри і своє відроблять, і відробили...

14–15

Кость перебуває в лікарні. Він розмірковує над побиттям. Його провідує Марійка. Одного дня до лікарні прийшов Микола й зізнався Костю, що це він намовив старших хлопців, щоб його побили. Але він не бажав йому смерті, а хотів лише налякати. Кость пообіцяв Миколі, що нікому нічого не скаже.

16

- Левчику, якби ти був Ясоном, я б поїхала з тобою по золоте руно...
- Медея теж допомагала йому, — віджартовувався.
- Але вона була зловісною, а я ж хороша!
- Ти хочеш переінакшити міф?
- Тільки ту частину, яка стосується Медеї...
- Але тоді це вже буде інша казка, бо на Медеї тримається майже половина історії про золоте руно.
- Міфи треба робити добрішими.
- Але тоді з них зникне зло й великі пристрасті — і міф утратить свою силу.
- Чому? Хіба не можна зробити всі міфи світлими, ще й із щасливими закінченнями?
- Але міф є відображенням життя.
- То й що? Хіба ми всі не тужимо за світлом і добром?
- Але його немає в чистому вигляді, і якраз міф є символом боротьби за добро, що не існує без своєї протилежності.
- Ох, Левчику, тобі не важко бути таким мудрим?
- Не сміши мене, Мисливчику...
- То що робимо з Медеєю? Пускаємо її в історію?
- Добре, що вже з нею поробиш... Вона існує незалежно від наших бажань.
- Хоча без неї міф був би як світляний стовп!

— Ні, Мисливчику. Окрім неї, у цьому міфі є багато випадкових убивств, крові й жорстокості...

— Так, я пригадую... Тоді ми напишемо іншу історію пошуків, наприклад, срібного руна...

— Тобто двоє?

— Так.

— А коли писатимемо?

— Усе наше життя. Потрошку.

— Думаєш, те, що ми напишемо, стане для когось взірцем?

— Це вже нас не обходитиме, Левчику, бо ми — не вчителі для початківців.

— Ми самі вчимося.

— І будемо вчитися.

— Доки?

— До кінця життя.

— Це так дивно звучить, Костику.

— Що саме?

— Ну, коли ти кажеш, що треба вчитися не до кінця школи, а завжди...

— Багато правдивого звучить дивно, Неспокійко...

— Так... Я хочу тобі сказати щось дуже важливе!

— Кажи.

— Я люблю тебе, Костику...

— І я люблю тебе, Марійко...

17–22

Марина Кирилівна (Марійчина мама) переживала через свого чоловіка, який був на заробітках у Москві й довго не виходив на зв'язок з родиною. Чоловік будував дім для якоїсь «великої шишки». Об'єкт треба було здати за короткий термін. Коли будівництво завершилося, то, замість розрахунку, виснажених заробітчан замкнули в підвалі й тримали кілька днів. Нарешті Марійчиного батька випустили, нічого не пояснивши.

23

Знову настає літо.

Костеві залишається ще рік школярства. А далі — той таємничий та недоступний світ, про який він так багато й пристрасно мріяв. Який він, цей світ?

Сьогодні Костик відчув, що має трапитися щось особливе. Після школи вони домовилися з Марійкою про лісову прогулянку. Уже кілька днів її тато вдома. Марійка знає, що він пережив якусь важку пригоду. Тато з мамою розмовляють довго, як ніколи. Він сказав, що більше не поїде на заробітки поза межі України. Мама гаряче підтримала це рішення.

Потім розпочнуться екзамени й уся метушня, що супроводжує кінець навчального року. А сьогодні є час. Хоча Марійка й Костик завжди знаходять

час одне для одного.

У лісі також можна знайти золоте руно. Можливо, це папороть або столітній мох. Можливо, особливий стан душі, коли високе й синє небо робить тебе та її дорослішими. Пошуки руна — це завжди ризик. Але чи варте чогось наше життя, не оздоблене походом за мрією, неначе коштовною оправою?

До лісу добиралися недовго. Час загалом був прихильним до Марійки й Костика, поки що ховаючи від них свій неприємний лик. Час і простір — це кохання та свобода! Це години, стиснуті до хвилин, коли вони вдвох! Це їхній друг, що приязно крокує поруч, і прихильний батько-оберігач.

Сьогодні особливо тепле небо й особливо розсміяні зорі, що вділяють хлопцеві та дівчині часточку своїх дарів. Сьогодні їхній ліс став раєм, де Марійка й Костик згадують про Адама та Єву, де купаються в молоці й медові доісторичні птахи. Немає перешкод для радощів. Немає сили, що могла би стримати вулкан їхньої юної пристрасті.

Спочатку було тихо-тихо. А потім прокинувся вітерець, пестячи лісових закоханих своїм леготом, неначе руки ще зовсім молодої мами, яка сміється, відганяючи своєю любов'ю від хлопця й дівчини всіляких нявок, русалок і вічно голодних потерчат.

Вони обнялися. Якийсь трепет невідомого походження пробіг Костиковим тілом і, наче пустун-вітерець, перекинувся на Марійчине. Звідкись на хвилю зринула й зникла вередлива голова Амура. Його стріли були вже пущені давно, залишалось лише знічев'я перевірити їхню безвідмовну дію. Амур визирнув, на хвилю явивши свою парсуну підступного вередливого хлопчика, а не якого-небудь бармена, що розносить у день святого Валентина пиво на столики тих, що начебто закохані. І заховався, уже знаючи початок і кінець їхньої любовної історії... Але зараз лише початок! Лише легенький хітон радості, що прикриває несподівану білизну їхніх закоханих тіл...

Здавалося, що лісове небо стало ще вищим. А вітерець дедалі дужчав, стаючи вітром...

¹ *Не до шмиги* — не до вподоби.

² *Міриади* (книжн.) — незліченна кількість; сила-силенна, безліч.

³ *Заштрик* — укол.

⁴ *Леправість, лепра* — тяжке хронічне інфекційне захворювання людини, що уражає шкіру, м'язи, гортань, внутрішні органи та нервову систему; проказа.

ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ ПОЯТА

(народився 1936 р.)

Володимир Васильович Поята — поет, перекладач і прозаїк. Народився 15 травня 1936 року в селі Ковбасна Рибницького району Молдови. Після завершення місцевої неповної середньої української школи продовжив навчання у Воронківській середній українській школі того ж району.

У 1958 році закінчив Одеський фармацевтичний інститут.

Працював у сфері організації аптечної справи. Має звання спеціаліста вищої категорії, відзначений почесним званням «Відмінник охорони здоров'я СРСР» і державними нагородами.

Володимир Поята — автор збірок поезій «Співай, моя ліро» (2007), «Колиска з верболозу» (2009), а також книги поезій і прози «На крилах любові» (2016, видавництво «Український письменник»). Перекладає переважно з румунської мови. У видавництві «Пульсари» вийшли його двомовні переклади творів М. Емінеску — «Лучафер» (2012), «Поезії» (2013), а також антологія «Відлуння» (2015), до якої увійшли твори класиків: Емінеску, Александрі, Кошбука.

У 2017 році вийшли його переклади поезій А. Сучев'яну та Ш.О. Йосифа. Поята друкується у періодиці, зокрема в газеті «Гомін», є лауреатом премій ім. М. Сингаївського, Г. Кочура (2018), фестивалю «Європейська весна поетів» (Кишинів, 2017).

Нагороджений відзнаками: медаллю НСПУ, премією «Радосинь», дипломом Всесвітнього конгресу Емінескознавців. Член Української асоціації письменників (з 2013), НСПУ (з 2015) та Спілки письменників Молдови (з 2017).

Село рідне, білі хати.
Знаю всі стежини
І той шлях, що мене змалку
Повів на чужину.
Я ж по ньому, босоногий,
Бігав без упину,
А він мене на чужину
Повів та й покинув.
На той шлях, колись-то було,

Мати поглядала,
Чи не вернусь я хоч в гості,
Кожен день чекала.
Та минуло все, що було,
Як туман минає,
Тільки роси – сиві сльози –
Нам не залишає.
Краю рідний, Придністров'я,
Моя Батьківщино,
Чи згадаєш, чи впізнаєш
Мене, свого сина?
Тільки згадками, мій краю,
Серце я милую
І Дністра важке зітхання
Ввісні часто чую...

СТАРА КУЗНЯ

Край села стара кузня стояла,
Там кували щодня ковалі,
Міхи щоки свої надимали,
Щоб роздмухать вогонь уві млі.
І вогонь розгорався у горні,
В нім метал, як вугілля, горів,
Осявав усі закутки чорні,
І летів він в очах ковалів.
А чи в спеку пекельну,
чи в холод —
Нема спокою у ковалів, —
І дзвенів молоток, гупав молот,
І селом дзвін веселий летів.
Зранку в кузні своя є турбота —
Тут кується й гартується сталь.

Хоч нелегка ковальська робота,
Та потрібен в селі всім коваль.
Чи на плузі леміш обновити,
Підкувати баского коня,
Чи на колесо шину надіти –
Всі зверталися до коваля.
Ми, малеча, до кузні збігались,

Подивитись на дивні дива:
Як в залізо, що білим здавалось,
Цвях залізний коваль забива.
Чарували нас іскри яскраві,
Що з-під молота рвалися ввись,
Так хотілося бути ковалями,
Як не зараз, то потім, колись...
...Повертає іздалеку спогад.
Над селом чую дзвін
Знов летить,
Б'є у грудях мені, наче молот —
Стара кузня згадається вмить.

ЗМІСТ

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

ОЙ НА ГОРІ ТА ЖЕНЦІ ЖНУТЬ.....	3
СТОЇТЬ ЯВІР НАД ВОДОЮ.....	3
ГОМІН, ГОМІН ПО ДІБРОВІ.....	4
ОЙ У СТЕПУ КРИНИЧЕНЬКА.....	5
ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ.....	6
ЖАРТІВЛИВІ КОЛОМИЙКИ.....	7

ЛІТЕРАТУРА ХІХ–ХХ СТОЛІТТЯ

ТАРАС ГРИГОРОВИЧ ШЕВЧЕНКО.....	8
<i>Н. Н.</i>	9
АНДРІЙ САМІЙЛОВИЧ МАЛИШКО.....	10
ПІСНЯ ПРО РУШНИК.....	11
ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ ДОВЖЕНКО.....	11
ЗАЧАРОВАНА ДЕСНА.....	12
ГРИГІР МИХАЙЛОВИЧ ТЮТЮННИК.....	17
КЛИМКО.....	18
СТЕПАН ВАСИЛЬОВИЧ ПРОЦЮК.....	24
АРГОНАВТИ.....	25

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ

ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ ПОЯТА.....	35
***.....	35
СТАРА КУЗНЯ.....	36

Навчальне видання

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

7 клас

Хрестоматія

для організацій загальної освіти з російською мовою навчання

Укладачи:

Тетяна Григорівна **Черненко**, Наталія Яківна **Фоменко**, Ольга Вікторівна **Шаповал**.

Редактор *Т. Г. Черненко*